
CORN: HENR: À ROY. MEDICINÆ DOCTOR.

SUCCINCTA COMMENTATIO DE PESTE ET FEBRIBUS PESTILENTIALIBUS PRÆSERVANDIS AC CURANDIS.

D. HENRICI SCRETÆ
SCHOTNOVII à ZAVORZIZ,
Medici qvondam Scaphusiensium
præstandissimi,

qvam,
ob insignem, qvâ referta est, eruditionem,

PRÆFATIONE
adauctam, luci publicæ asseruit

JOHANNES FRIDER. TREFURTH
Med. D. & Practicus Dresdensis.

DRESDÆ.
Sumptibus JOH. CHRISTOPH. ZIMMERMANNI,
Typis Joh. Christ. Schmidii,
M DCC X.

DEO.
SALUTIS. NOSTRÆ. STATORI.
ET.
PROXIMO.
SANITATIS, SUÆ, CULTORI,
SACRA, ESTO, ET. UTILIS.

PRÆFATIO.

LECTOR BENEVOLE,

QVam bono publico erogatam vides, ſuccincta iſthæc de Peſte præſervanda & curanda Commentatio, ex cimeliis eſt pretioſiſſimis viri ſupra laudem noſtram poſiti D. HENRICI SCRETÆ à Zavorziz, qvi elogio πολυιςάτȣ Franckii à Franckenau, Medicus fuit Scaphuſienſium acutiſſimus & πολυγλώτταῖος, itidemq; elimatis ſcriptis famigeratiſſimus. Eqvidem pauca ſunt, qvæ publicam lucem viderunt, Scretæ noſtri meletemata, noſtras ſaltem oras haud attegerunt, præter enim Tractatum de Febre caſtr. maligna vulgatâ & Latinâ editum, Obſervationes qvasdam Miſc. A N C. inſertas, Libellum itidem Gv. ten Rhyne de Hotontottis, Promontorii Bonæ Spei incolis, qvem noſter cum notulis accura-

vit, & Medicamenta Scretiana, aliqvotqve ejus Curationes à Clar. Rof. Lintilio in Misc. Med. evulgatas, vix aliud qvidpiam typis publicis expressum videre nobis contigit. Plurima autem in manuscriptis hinc inde latent, Observationes scilicet de Febribus malignis, aliæqve miscellaneæ, nec non Noctes hybernæ in Dispensatorium Augustanum, Pyretographia, Universa Praxis medica, &c. in Præfatione Tract. de Febr. castr. commemoratæ, qvarum evulgandarum consilio B. Autor immortuus est. Nec tamen ideó omnino perierunt fœtus ejus elegantissimi; sed eâdem ratione, qva plurimi nati sunt, id est privatim, hinc inde sanctè asservantur. Qvod enim solet fieri, ut philiatri, tyrocinio in academiis posito, studiis suis qvasi coronidem imponi exoptent, dum Practicum unum, vel alterum, ingenio & felicitate conspicuum sectantur, ejusq; fidâ ad Praxin manuductione utuntur; illà ipsâ intentione Clar. Autor noster à diversis Medicinæ cultoribus, optimæ spei juvenibus, subinde stipatus est, qvibus cogitata sua vel

jam exarata benevolé describenda dedit, vel extemplo in calamum dictitavit. E qvorum numero ipsi dilectissimus qvondam fuit Vir celeberrimus, & meritis medicis Saxoniæ nostræ, ac suæ Würtembergiæ notisſimus, D. D. Joh. Georg. Gmelinus, cujus favore, ac consiliis in Praxi qvondam profuturis, non secus, ac ille prius Scretianis, ego ipse postmodum gavisus, grat9 id, jam qvoq; post fata ejus, agnosco, nec minus, occasione sic data, publice deprædico & exosculor Sieboldi, Drexleri, Lipsiensium, & dehinc Westphali Delitiensis, doctissimorum exercitatissimorumqve Practicorum mihi faventissimorum, meritoq; hinc, qvousq; vivam, suspiciendorum, præstitam mihi benevolentiam in manuductione fidelisſima. Obtinui ergo tunc temporis à Gmelino, Fautore mei amantisſimo, inter alia rariora, e.g. Wepferiana, aliqvot Scretiana qvoqve schediasmata, nominatim: Medicamenta & Curationes qvasdam, integram Commentationem de Febribus, cujus particula est præsens de Peste hæc, & Chirurgiam succinctam medicam. Memi-

ni & Compendium Materiæ medicæ Ludovicianæ â Scretâ tabellis inclusum penes illum vidisse, sed in tanta rariorum scriptorum farragine illud neglexisse me jam pœnitet, â Nobiliss. tamen Filio Ejus primogenito, paternarum virtutum & gloriæ in aula Würtembergicâ hærede, discipulo t. t. meo in philologia & philosophia mirè docili, fortè repetundum. Praxin medicam integram in manuscripto qvondam vidi apud DD. Ruyffum, eâdem intentione tunc penes B. Gmelinum mecum aliqvandiu commorantem. Noctes hybernas in Augustanam qvod attinet, illas, qvamvis mancas, ex communicatione Raderi se accepisse gloriatur Rothius in elegantissimo libello nuper edito: Pharmacia portatilis, p. 55. videndus. Qvod ergo liberum fuit Clariss. Rosino Lentilio, Scretiana qvædam in scriniis Hillerianis reperta publicæ utilitati exhibere, hoc & mihi fortasse liberum erit, imò & turbulento hoc statu probitas eò compellere me possit, ut ceu bonus civis commodo publico studendo, ingeniosissimum hoc, consiliisqve &

cau-

cautionibus politico-medicis haud vulgaribus refertum ſchediaſma in medium proferam, qvod fortè, ſub benedictione divina, præ multis aliis evulgatis libellis, medicis judicioſis, ſanitatis humanæ directorib9, profuturum confido. Nec diffiteor, rem gratam philiatris me facturum, utpote qvibus Scretiana inter deſiderata ſunt, poſtqvam delitiarum harum inſignem appetitum editione laudatorum arcanorum his excitavit Lentilius, imo lubentiſſimè Viro Clariſſimo aſſurgo, optanti, ut ejus veſtigiis, ad promoven-" dam hominum ſalutem, & piè defun-" ctorum famam perpetuandam, plures," penes qvos iſtiusmodi ſchediaſmata" delitеſcunt, inſiſterent! uti in Miſcell. ſuorum Præfatione loqvi, pro candore, qvo gaudet, amat.

Etenim, ut nec Jupiter qvidem placet omnibus, ſic & Screta noſter, licet optimè de re medica meritus, cenſorem ſuum invenit Italum Georgium Baglivum, virum præcoci ingenio, doctrinâ, experiendi & obſervandi dexteritate cæteroqvin nemini ſecundum, in

hoc tamen, qvod in viro solertissimo mirum est, nimis præcipitem, ut adeò ὑπεροράν potuerit, ut Doctissimo Scretæ affricet hypothesin qvandam & medendi methodum, quam absolutè sic nunqvam is statuit, imò, si viveret adhucdum, certè tàm absurda sibi imputari erubesceret. Verba Censoris in Praxi sua p. 101. sic leguntur: *Henricus Screta Dioclis sententiam oblivione ferè consepultam excitans, febres omnes ab inflammatione viscerum deducit, & cum inflammatio obstructionem tubulorum, sive, ut ait, impeditum sangvinis circuitum, præsupponat, idcirco damnatis phlebotomiâ, purgatione, aliisq; nimium sangvinis ardorem deprimentibus, sive refrigerantibus remediis, curationem illarum omnium instituit per medicamenta dissolventia, spirituosa, alcalia, volatilia, & hisce analoga.* Hisce Baglivus insurgit Scretæ nostro, jurene, an injuria? sigillatim censuram hanc examinantes mox videbimus: 1.) Illi hypothesin imputat: qvam omnes febres ab inflammatione viscerum deducat. Sed ubinam pronun-

cia-

ciavit tale qvid de febribus omnibus? Malignarũ qvidem causam formalem, seu potius effectum, in inflãmatione viscerum collocavit Autor noster perspicacissimus, eò adductus, & convictus experientiis ab anatomia practica, & ratiociniis ex phænomenis qvamplurimis malignis solennibus, depromptis, uti ex pag. 26. 44. 54. apparet. In simplicibus vero continuis aut nullam p. 59. aut cum Weptero p. 57. leviorem saltem, faciliusq; qvàm in malignis dissipabilem inflammationem, ceu effectum, admittit. Verba, qvæ p. 59. in medium profert, illum satis explicabunt, & hæc sunt: *Affectus hic [Febris castrensis maligna] qvem hic tractare suscepimus, à mitioribus continentibus in hoc differt, qvod in illa corpus plurimis adhuc crudis corruptisqve humoribus, aliisve sordibus, à læsa concoctione provenientibus, scateat, qvæ hic illic hærentes minima vascula obstruunt, ac inflammationes excitant; cùm ex adverso NB. continentes simplices sangvini transitum, propter vires præsentes, ac minorem liqvidorum lentorem, NB. absq; inflamma-*

tione, post brevem vel mediocrem sudorem, concedant; sic nec intermittentibus inflammationem attribuit. Ejus autem de Febribus hypothesis longè est alia, & p. 23. 42. & 43. evidenter exposita, breviter eò rediens: Omnes Febres præsupponere sangvinis aut lymphæ stagnationem circa extrema arteriarum oscula, glandulasqve aut tubulos excreantes, eamqve vel propter lymphæ cruditatem, crassitiem aut lentorem, sive â calida, sive frigida causa excitetur: vel â sangvine in grumos concrescente, vel etiam â constrictione glandularum, tubulorũ ac arteriarum, circa extima oscula forinsecus â spinâ venenifera, aut sale acido resoluto motus spasticos cientibus, productam, magis vero minusve, febrili commotione exortâ, dissipabilem, facilius scilicet in intermittentibus, continuisqve benignis &c. difficilius vero in malignioribus, ubi non saltem inflãmationes, sed &, nisi hæc mox dissipari valeant, gangrænam & sphacelum, humorumqve resolutionem & putredinem, ac mortem post se relinqvant, uti p. 24. se-

ſeqventi videre eſt. Ecqvid vero dici potuiſſet venuſtius, naturæq; rei convenientius? Nec curioſa minus eſt illius Febrium in IV. Claſſes diſtinctio, continuarum ſc. benignarum, intermittentium, malignarum & hecticarum, qvam à p. 43. ad 64. uſq; conſideratius legiſſe pœnitebit neminem. Jam vero ſuſpicari liceat, qvid lynceo aliâs Baglivo præſtrinxerit oculos? Certè nil aliud, niſi præcipitantia, & curſoria libelli lectio, qvâ præconceptus nec hujus contextum, & forte offendicula ejus maxima, paginam nempe 231. 232. 236. & 267. nec ipſum titulum curatius adſpexit. Titulus eſt: de Febre caſtrenſi maligna, ſeu Mollium corporis humani partium inflam̃atione. Qvam igitur ſententiam de inflammatione partium mollium in malignis fovit Autor, hanc Baglivus illum in omnibus aliis febribus abſolutè ſic ſtatuere, falſo, in negligentiore illo tractatus tranſitu, præſuppoſuit. Hic effectus eſt fugitivi, ceu canis ex Nilo aqvam lambentis, oculi! Diluamus jam porro ineptam illi imputatam Medendi methodum,

dum, & 1.) qvidem Venæsectionis neglectum. At enim verò absolute illam non damnat, sed distingvendum ait inter subjecta, indolem & tempus morbi, & evidenter p. 232. 265. 266. 267. se explicat. Nec 2) Purgationes omnimodo rejicit, sed fortiores saltem, retentis, si opus esset, mitioribus, præsertim pyrotechniæ svavioribus, tutioribus ac certioribus vid. 267. seq. Nec 3) ipsa Vomitoria in primo statim principio, si verè indicentur v. p. 271. 233. 4) Ardorem nimium deprimentia ubivis ut damnet, volatilia vero unicè commendet, hoc tantum abest, ut ex omnibus fere paginis & formulis contrarium obtineat, & singula suo tempore cum judicio discretivo exhibet, nunc enim, & rectè qvidem, excitantia in motu depresso & statu mgais maligno, & in lympha ab acido seu causa frigida coagulatâ adhibet, qvæ cautelæ p. 23. 262. & 282. prostant, nunc vero in statu magis æstuante, ichoroso, resolutorio motum deprimentia seu refrigerantia, & imprimis acida, aliaqve figentia, ad venenum ligandum dilaudat,

prout

prout hoc clarè conſtare Cenſori potuiſſet, ſi ſaltem in paginam 242. inter evolvendũ incidisſet, totq; formulas ex analepticis frigidis, acidis, nitroſis, terreis, diluentib9 aqvoſis contextas, curioſè alexipharmacis volatilioribus interponendas, ubiqve attendendo, non absqve cauſa has proſtare cogitaſſet. Tandem ad hanc de Peſte Commentationem provoco, ex qva ad ravim uſqve conſtabit, qvanti refrigerantia temperata expertiſſimus Screta noſter faciat, & infrâ exſcribenda llius verba ipſiſſima rem noſtram ſatis, ut puto, aſſerent ac tuebuntur, & optimo Scretæ à Baglivo factam fuiſſe injuriam, evictura ſunt. Omnes humani qvid patimur, cur nec Baglivus etiam? cùm & bonus qvandoqve dormitet Homerus.

Sed ſatis de his! Immorabimur tamen, cum venia Lectoris Benevoli, Qvæſtioni hac occaſione in medium prolatæ paulò diutius; ſpinóſiſſimæ qvidem, attamen neceſſariæ: Qvid de Volatilium in continuis uſu ſtatu-

endum

endum ſit? Torſit hæc ingenia Practicorum verſatiſſima, usqvedum à ſeculi dimidio cœptum eſt accuratiorem morborũ conſignare hiſtoriam, diverſa illorum, pro rerum naturalium ac non naturalium, diverſitate phænomena ac ſymptomata curioſè attendere, hiſqve medendi methodum cum judiciò diſtinctivo accommodare. Docuit enim experientia, & latere hoc curioſitatem Doctorum noſtrorum Dreſdenſium, Conſilium antipeſtilentiale anno 1680. elaborantium, uti inibi §. 4. videre eſt, non potuit: febrium epidemiarum typum non ſolum pro anni tempeſtate, ſed & illarum conſtitutione æqvali vel inæqvali, humidâ vel ſiccâ &c. proqve temperamentis ſubjectorum, ſangvineorum, cholericorum, phlegmaticorum & melancholicorum, ut et pro diætæ diverſitate, variare, ita qvidem, ut vel in diſtinctis anni conſtitutionibus, vel in una eademqve, penes tamen individua temperamentis vel diætâ diſcrepantia, nunc exhibeat ſymptomata motus magis deficientis, nunc vero magis efferati: ibi vix percipitur ſitis, nec

nec æſtus, ſed omnia potius langvent, & ſyncope, lipothymia, pulſus maximè debilis, ſenſus hebetes & torpidi, ac ſopor perpetuꝰ animadvertuntur, & juxta Scretam, acidum qvoddam lympham coagulans, & ſpiritus figens indicatur, vel, ſi cum Chymicis facias, venenum qvoddam napellinum; hîc vero effectus ſunt plane contrarii, æſtus ſummus, ſitis clamoſa, capitis dolores maximi, deliria, vigiliæ, diarrhœæ, hæmorrhagiæ, convulſiones, adeoqve indicia miaſmatis cujusdam diſſolutivi, (venenum arſenicale, ac ſulphur realgarinum appellant Chymici) ſe exſerunt. Prolixius diverſa hæc ſymptomata recenſet Jüngkenius in Praxi ſua p. 437. 438. & 421. Hanc ergo conſtitutionum & temperamentorum differentiam forte non rectè attendentes Williſius & Sylvius, ille ſangvinis & ſeri coagulationem, hic diſſolutionem nimiam in malignis ſtatuens, ſibi contrariantur qvidem, facilè tamen conciliabiles, cùm diverſa anni conſtitutione, & in diverſis ſubjectis, ſangvis venâ emiſſus nunc nil, niſi cruſtam

coreaceam, ſangvineo colore plane exutam exhibuerit, nunc vero planè coccineus, & â nexu ſuo diſſolutus apparuerit, ita qvidem, ut non amplius coire, vel coagulari valuerit, vid. Ettmüllerus in Praxi T.II. 377. a 380. b. & Jüngkenius l. c. Conſtitutiones vero annorum, imo & ipſa individua, epidemiarum ſymptomata variare, hoc ſagaciſſimus Obſervator Sydenhamius in Morbor. Hiſtoria C. 2. p. m. 43. diducit, & non ſolum prælaudati modo Dresdenſes in antipeſtilentiali conſilio §. 4. & 7 ſed & alii hiſtoriam medicam conſignantes, e. g. ſedulꝰ indagator Naturæ Jodacus Lommius in Obſervat. Medicinal Tit. de Febr. peſtil. p. m. 34. diverſa ſymptomata in una eademqve peſte enarrantes, ſc. nunc ſoporoſa magis, nunc efferata & æſtuantia, omni nos ſcrupulo liberant. His itaqve phænomenis neceſſariò ſe accommodare debent judicioſi Practici, & hinc cum diverſam morborum cauſam formalem, tùm medendi methodum eruere, rectè hoc judicioſiſſimo Sydenhamio nobis

bis l. c. inculcante, qvando inqvit: *Hæc tam aperta prædictorum morborum diversitas, propriis ac peculiaribus symptomatibus ab illis discrepans, medendi etiam rationem ab illis prorsus disparem sibi vendicat &c. & qvâ methodo currente anno ægrotos liberaveris, ipsâ, anno jam vertente forsitan è medio tolles &c.* Proxima qvidem causa omnium febrium, benignarum & malignarum, in miasmate qvodam febrili sangvinis mixturam seu systasin turbante, vel magis minusve destruente, videtur consistere, *ita qvidem, ut in benignis miasma illud sit benignius, hincq; facilius ex massa sangvinea, sudore mediante; proscribi possit, ac subjugabile sit; in malignis vero illud ipsum existat malignius, terminos naturæ excedat, calidi innati, seri & sangvinis vincula, nexum & proportionem magis violenter resolvat & destruat, ut subsistere vix possint, sed periculum subeant destructionis*, juxta Clarisſ. Wedelium Path p.38. verbo: ad putredinem ruant, & conformant huic sententiæ se omnes fere Neoterici, e. g. Doctissimus Ettmüllerus T. II.

p. 376. a. & Medicorum par nobilissimum, Medicinæ incremento natum, famigeratissimus Fr. Hoffmannus & G. E. Stahlius, uterq; nobis suspiciendus, in scriptis suis exasciatissimis, omnia naturæ convenientiùs expendentes. Qvomodo vero miasma hoc, sive figens sit, sive dissolvens, systasin tandem sangvinis relaxare & destruere possit, in hoc problemate solvendo tùm Screta noster p. 23. tùm Wedelius Fac. M. M. 164. 165. &c. AM. Mat. Med. p. 324. ut & Jungkenius in Praxi p. 421. ingenium suum comprobarunt. Proportio enim reqviritur inter partes sangvinem constituentes, sangvinem nempe καὶ' ἐξοχὴν, seu sulphur ejus; & serum, ita qvidem, ut sulphur decenter explicetur ac sero temperetur. Qvod si ergo sulphur nimis explicatur & effervescit, exsiccatur serum, partes inflammantur &c. Qvod si vero serum coagulatur, figitur & sulphur sangvinis, spiritusqve hinc generantur torpidi, & motus putredinosus, utut lentior, exsurgit, sicq; nexus non minus destruitur. Rectè hinc Wedelius, ut supra jam innui,

ma-

malignitatis causam formalem in texturæ sangvinis vel turbatione vel destructione, à maligno miasmate exortâ collocat, & hinc duplicem malignitatis effectum, ichorescentiam & coagulationem de Fac. Med. 164. & Amœnit. 326. 329. asserit. Hisce præmissis omnium Alexipharmacorum & Bezoardiarum operatio videtur in hoc versari cardine, ut miasma destructorium, seu venenum figatur, temperetur, & concentretur, & qvantocyus ex massa sangvinea proscribatur & 2) sangvinis & seri vinculum sartum tutumq; conservetur, & cum ichorescentia, tum coagulatio seri præveniantur, effectus periculosissimi ac destructorii. Profluxerunt indicationes hæ ex Chymicorum laboratoriis & ingeniis, phænomenis tamen pathologicis optime qvadrant, hincqve ab Ettmüllero II. 383. a. 1473. a Scretâ l. c. 234. Hoffmanno Patre in Meth. Med. p. 51. 140. & Bechero in Phys. subterrt, L. I. S. V. c. I. n. 13. sq. defenduntur. Sed illas ipsas in effectum deducere, hoc opus, hoc labor est. qvia contraintraindicantes sunt, vix enim sine

comotione ſangvinis excludes morboſum ſeminiũ, & hæc vero vel paulò violentior vinculum poſſet diſſolvere. Sed varia Practici excogitarunt media & cautelas, qvibus hæc contraindicantia conciliare poſſimus, & hic obtinet adagium: Medio tutiſſimus ibis, verbo: volatilia moderanda fixis ſunt. Sunt autem ex recenſione toties citati Wedelii Bezoardica vel *magis primaria*, partes oleoſas ſulphureas tutantia, ne vappeſcant, & ſeminium malignum excludentia, *eaqve tùm intendendo & vegetando ſulphur*, nempe *balſamica ſulphurea*, amara, aromatica, oleoſa, angelica, carlina, camphora, *vel balſamica ſalina, volatilia & mixta*, ſpir. C.C. eboris, Tinct. bezoard. & pl. *tum ſulphur concentrando*, acida inprimis & alia. *Secundaria* vero magis *effectum* reſpiciunt, *vel diſſolutoriũ, vel coagulatorium, hunc* ne progreſſum faciat, tempeſtive impedientia: *ichoreſcentiã impediunt* adſtringentia, auſteriuſcula, mucilaginoſa, terrea abſorbentia, & fermentũ reſolutivum præcipitantia, nec non acida, opiata &c. *Coagulum ſeri diſſolvunt* ſalina nitroſa, volatilia

latilia urinoſa, Mercurialia, cinnabarina. Hæc omnia dicuntur Bezoardica, utut diverſisſime, deq; his Wedelius dicit: *Promiſcuus uſus non convenit, ſed prout diſtincta ſunt in volatilia, media & fixa, nunc in hac morbi conſtitutione, in his vel illis ſubjectis, his vel illis temporibus morbi, hæc vel illa magis in uſum ſunt trahenda.* Id qvod prolixè diducit Vir Celeberrimus in Facult. p. 165. ſeq. Amœn. p. 231. & imprimis 334. qvò, ne tœdio ſimus, L.B. remittimus. Ut tamen Wedeliana illuſtremus exemplaris inſtar in medium prodeat Ludoviciana Methodus, fideliſſimè expoſita qvæ in Pharm. Edit. Goth. in 120. p. 218. ita legitur: *In malignis, præmiſſis univerſalibus ſi opus eſt (raro tamen reqviruntur) cura feliciſſime abſolvetur, ſi malum primo per Mixturam ſimplicem ſolitariam, aut (in vomitu ſymptomatico) guttis aliqvot tincturæ anodynæ fortificatam, vel etiam per ſpiritum C.C. ac conſimiles volatiles infringatur; reſiduum una alterâve pulveris bezoardici (qvi tamen etiam in mitiorum nonnullorum initiis per ſe, aut diverſimodè exaltatus*

sufficiet) dosi subigatur: ac tandem circa statum corallinis, cancrinisve (cum & sine cornu cervi philosophicè calcinato) qvasi absorbeatur; interpositis, pro circumstantiarum ratione, contra siticulositatem qvidem, vel solo spiritu salis, clysso aut rore minerali (in potu) vel etiam ipso nitro, (si vomitus ac diarrhœa absit) in anxietatibus vero illis malignis, etiam circa statum nonnunqvam repullulantibus, tertiatâ vel subqvadruplâ tantum, non completâ (ne nimis commoveat) repetitâ tamen, si opus fuerit, Mixturæ simplicis, aut spiritus volatilis, vel etiam electuarii alexipharmaci dosi: in nauseis demum, diarrhœis excessivis, vigiliis, inqvietudinibus nimiis &c. Laudani (qvovis modo obnupti, vel aliis associati.) grano præterpropter, ante & post statum urgente necessitate, uti perqvam proficuo, ita tutissimo; si modo Ungaricas exqvisitas, opiata, circa statum (interferventia deliria) vix commodè vel impune, melius autem in declinatione demum, si necessarium fuerit, admittentes, excipimus. Methodum etiam Scretianam, si paucis hanc

com-

complexam videre ames, ex manuscripto de Febribus huc excerptam habe, non minus elegantem: *In Curatione, inqvit, Hungaricarum, & omnium malignarum, ubi constat ex pulsu celeri & freqventi massam sangvineam nimis esse attenuatam ac discerptam, sive id ortum sit ab effervescentia putredinem inducente, vel abusu calidorum attenuantium, non negligantur NB. acido-cardiaca, qvibus massa sangvinea iterum tonum & consistentiam acqvirit, alias solis diaphoreticis & alexipharmacis alcalinis & aromaticis, sulphureisq; ægrum adhuc in pejorem statum poneres. Constat enim sales volatiles, tàm urinosos, qvàm aromaticos, diutius in hisce febribus usurpatos adhuc majus incendium accersere, unde spiritus omninò profligantur, & massa sangvinea majorem inde colliqvationem patitur, qvæ tamen usu acidorum evitari possunt, uti de Febr. castr. p. 242, dictum est. Accidit vero interdum, ut naturâ ferè succumbente, eô tempore coaguta circa cor, vel corpora pituitosa, deficientem vel intermittentem pulsum efficiant, qvo animadverso*

Medicus audacter volatilibus urinosis coagula resolvat, quemadmodum in tractatu nostro citato Sect. 3. c. 3. p. 262. & Sect. 3. c. 2. p. 236. notas dedimus, Videas ex his obiter, qvam immeritò â Baglivo vapulet Screta expertissimo. Plures cautelas circa Bezoardica reliqverunt nobis Ettmüllerus T. II. p. 343. b. 384. a. seqq. Ludovici in Pharmacia p. 261. 263. 283. 293. Jungkenius in Praxi 431. 432. 437. 438. 441. Fr. Hoffmannus Meth. Med. p. 51. 140. 205. & qvi cæteris glaciem in vera malignarum curatione, Ludovico & jam nominato Hoffmanno testibus, fregit, Andreas Cnœfelius *Methodo medendi febres epidemicas & pestilentiales*, utut hic Paracelso & Helmontio multum debeat. Hæcqve circa volatilia & fixa consideratio non solum in epidemicis malignis locum obtinet, sed & maximè malignis & pestilentialibus. Et falluntur certe, qvi in qvacunqve pestilentiali constitutione, posthabitis omnibus alexipharmacis aromaticis, theriacalibus, & volatilibus, camphoratis &c. solis Pulveribus bezoardicis præcipi-

cipitantibus nitratis, & medicamine qvodam ſolari, vixq; admiſſâ Tincturâ bezoardicâ, omne punctum abſolvere conſtituunt. Exercitatiſſimus Ludovici aurem his vellicat, qvi *in malignis neq; Pulveribus ſolis neq; ipſis ſolaribus fidendum eſſe aſſerit, ſive pulveres hi ſint antimoniales* Pharm. p. 259. 325. 328. & de Sale vol. Tart. 88. *ſive ſint animales, viperini*, 297. *ipſe lapis bezoar* 239. 296. 297. 124. 161. *ſive & ſint mulierculariam evporiſton, cardui benedicti nempe pulvis, qvi in paulò malignioribus nimis eſt langvidus*, v. p. 250. *de ſolaribus* vero conferatur p. 358. 359. 228. 328. 364. Acclamat his expertus Wedelius Fac. Med. p. 164. *Præcipitantia, ut Cornucervi uſtum, unicornu foſſile, lapis bezoar orientalis & occidentalis, non peculiari alexipharmacâ virtute, ſed abſorbendi & disjiciendi gaudent, unde iisdem non abſolutè ſemper fidendum eſt, qvorſum & cautelas p. 166. pertinet*, & ipſumScretam qvoq; in libello hoc ſuum monitorem experientur. Volatilia hinc in peſte præterita 1680. ſuum feciſſe officium, B. Petermannus,

Professor Lipsiensis, in amolienda hac, unà cum aliis Medicis præstantissimis tunc occupatissimus, pro Collegio nobis hoc sanctè affirmavit. Incidit præterea discursus de Peste tunc grassante aliqvando cum Viro famigeratissimo, Archiatro nostræ Reginæ expertissimo & judiciosissimo, Dno. D. Zapfio Fautore meo singulari, habitus, qvi asseverabat, se tunc observasse volatilium usum satis commodum, hincqve cum successu adhibuisse liqvorem suum bezoardicum cum spiritu Martis maritatum, & absq; qvidem camphora, ubi se magis æstus, ichorescentia, & efferatio motus exeruerit, camphoratũ vero, ubi sopor & torpor se admiscuerit. Notissimum est Oleum pestilentiale Heinisii, ex oleo succini, citri, & ex camphorâ confectum, ob qvod illi Respublica Veronensis statuam triumphalem, uti ex Ettmüllero, T.I.p.699.a. addiscimus, posuit, qvod certè factum non esset, nisi in contagiorum qvodam genere calida & volatilia alexipharmaca judiciosè applicata conferre possent. Conferatur præterea Mœbius in *Anatome Cam-*

phoræ

phoræ p. 53. ubi tanta de Camphorâ in peſte encomia, ut qvædam fere hyperbolen ſapiant. Proſtat etiam in laudatiſſimo Dresdenſi Conſilio Lit. M. Eſſentia volatilis egregia, in virium imbecillitate, anxietate, ſtatu ſoporoſo, ſudoris defectu ſeu difficultate,(minus vero in ſtatu magis æſtuante,)ceu maximé proficua futura commendata, Titulo von der Cur der Peſt/und in dem abſonderlichen Bericht von den curirenden Artzeneyen / Lit. M. Audiamus ſaltem adhuc ſemel illuſtrem Wedelium: *Obſervatum eſt*, inqvit, *volatilia urinoſa in principio peſtis ſume fuiſſe proficua (in illis ſcilicet caſibus, ubi ob viſcidius ſerum nullus ſudor aliis medicamentis obtineri poteſt) & mediam qvaſi Tincturam bezoardicam, ſeu acidis refractis gaudentem, ſeu volatilem urinoſam, feciſſe ſtrenuè officium, nec minus cinnabarina reliqvis interpolata, ut Mercurialia taceamus, Mercurius enim diaphoreticus, cujus præparationem ipſe Paracelſus & Helmontius docent, non minimum in peſte præſtat. &c. At vero, qvemadmodum poſitâ hac indicatione,*

ſeu

ſeu hoc intuitu ſudorem aliâs difficulter mobilem excitare cum ſucceſſu licet; ita ad ichoreſcentiam vel rarefactionem nimiam inclinante maſſa ſangvineâ, volatilia cinnabarina & Mercurialia hæcce tantum abeſt ut conveniant, & convulſiones abigant, ut potius ſudores adaugeant, & nimios reddant, ultra ſphæram efferatis & difflatis humoribus. A volatilibus tamen non plane abſtinendum monet ab initio morbi, nimiumq; non vereri calorem, qvippe qvi productum ſaltim miaſmatis maligni ſit, brevi compeſcendum, modo id peregrinum motum excitans ſit excluſum, niſi calor ab initio ſtatim nimium qvantum ſit efferus, (triſti qvidem cum prognoſi, qvia rarefactio intenſa, hincq; pulſus freqvens ſtatim in malignarum initio, plerumq; funeſtum qvid ſunt p. 336) nec ægrotantes ſint infantes aut gravidæ, ubi temperatis & cordialibus inſiſtendum, àq; floribus ſulphuris, multo magis vero theriacâ, ſpiritibus urinoſis &c. ſibi temperandum eſt, neq; hæmorrhagias patiantur, ubi mediâ inter hæc Tinctura bezoardica, cui anodyna hanc ob cauſam commodè maritentur, admitti poſſit, vid. p. 336. Extra hos caſus volatilia ma-

gis

gis heroica primo hosti opponenda, fixiora interpolenda. Mox enim præmissis volatilibus inde vel tollitur morbus, vel mitigatur, vel symptomata ab obsessione foci vitalis orta, anxietas, respiratio difficilis, retrocessio bubonum, & exanthematum præcaventur. Dato vero hoc stimulo, freno hinc moderamur archeum, ut non ultra, qvam par est, efferatus, resistere qveat. Fixiora autem reliqvorum sunt subsidia, ut qvies concedatur naturæ, qvâ interruptâ facilè fatiscit. Imo hæc absolvunt curationis reliqvum. Media & communia sunt acida, fervori, & seminio, ut & sero ipsi tutando, debita. Et ipsa qvidem satis sunt efficacia, solis tamen illis principalem expellendi provinciam demandare non æqvè licet. Utut enim aliqvibus profuisse visa fuerint, potior tamen semper observata est volatilium & qvasi talium mediorum efficacia. Con.f *l.c. 330. 334.* Hæc innuisse circa Bezoardicorum usum in malignis legitimum sufficiat, ita scilicet exclusioni seminii vacandum esse, ne massa sangvinea nimis resolvatur, & ad putredinem ruat. Præmittenda nempe sunt Alexipharmaca, pro

statu

ſtatu videlicet magis vel æſtuoſo, vel ſoporoſo, nunc fixiora, nunc volatiliora, & ſudore hinc excitato (præſertim in peſte) paulo protractiore (ſingulis ſex horis in peſte reaſſumendo) adhibeantur ſtatim à ſudore ſangvinem concentrantia, cardiaca acidiuſcula, citrata, aceta bezoardica, vinum Rhenanum, item temperantia ac diluentia, terrea, nitroſa, aqvea & alia, prælaudatis jam bezoardicis interpolanda: Qvo fine & Theriacalia non niſi cum acetis, vel ſucco citri, propinari ſolent. Illa, qvæ methodus à famigeratisſimis dirarum peſtium, annis 1635. 36. 37. 69. & 1678. 79. Belgium miſerè depopulatarum, averrumcis, Diemerbroccio, Barbetto, Sylvio & Schachtio, uſu fuit comprobatisſima: Et inſiſtit huic qvoqve allegatum hactenus Conſilium antipeſtilentiale Dresdenſium doctiſſimum, cui & poſtmodum Obſervator Dresdenſis Peſtis audaciſſimus, Jacobus Rœſſerus, *in Diſſ. de Lue Peſtifera Erfurthi* 1682. *habita*, ſuum adjecit calculum, huncqve eodem anno ſecutus

Jere-

Jeremias Loſſius Prof. Wittenb. in *Diſſ. de Peſte ſub eo ſchemate, qvo nunc incedit:* imo & hæc noſtri Autoris de Peſte Commentatio illam medendi rationem commendat, cujus certe pœnitebit neminem, legiſſe illam, & relegiſſe multoties, præſertim ſi huic ipſi nuperas binas Excell. Hoffmanni de Peſtis Origine, Natura & Methodo curandi nervoſe elaboratas Diſſertationes, & hinc Gedanenſium Relationes epiſtolares, præſentis contagii indolem deſcribentes, ad nos tamen nondum delatas, adjunxerit.

Deo vero, cujus manubus anni noſtri inſcripti ſunt, imminentia ejus ſpicula clementisſimè à noſtris finibus avertat, aliasqve regiones & urbes calamitate hac jam afflictas ſanitati reſtituat, gratiâq; ſuâ abundantiſſimâ dignetur! Interim tamen, qvia

Tunc tua res agitur, paries cum proximus ardet,

ego,

ego, ceu Medicus feci, edendo libellum hunc ea, qvæ debui, potui. Faxit autem divina miſericordia, ad qvam preces noſtras effundimus ardentisſimas, ut tela prævíſa minus noceant!

SUC.

SUCCINCTA COMMENTATIO DE PESTE PRÆSERVANDA ET CURANDA D. HENRICI SCRETÆ.

DE Peſte, extrema hominum calamitate, diſſerenti mihi, occurrit ipſum nomen, qvod in utraqve lingva dirum ſatis affectum exprimit, dum apud Græcos λοιμὸς, ὀλέθριον, νόσος ἐπιδήμος, καὶ νόσος ἁπλῶς vocatur. Latinè vero vocatur modo Lues epidemica, modo Contagium, modo Peſtis, ab antiqvo Peſeſto, Peſtilen-

Peſtis denominatio.

ſtilentia, ab antiqvo Poëta Lucretio Libr. VI. de Rerum Natura vocatur Peſtilitas. Vocabulum hujus Peſtis etymon Græcum eſt â πίπτω cado, unde πέσημα, caſus, & hinc πεσεςὸς latina determinatione Peſtis appellata fuit. Licet ipſum nomen huj9 Luis ferociam ſatis exprimat, nihilominus tamen plenior ejus deſcriptio Medico ſummè neceſſaria eſt.

Peſtis deſcriptio. Eſt ergo, ut contractius illum definimus, Peſtis Morbus epidemius ſeu communis, acutiſſimus, pernicioſiſſimus, ac ſummè contagioſus, ex veneno in, vel circa homines mediante ſumma putredine progenito, ac ad ſummum malignitatis gradum extenſo, non ſolum ſpiritibus viventibus, ſed & toti corporis ſubſtantiæ infeſtiſſimus, â qvo omnes actiones confeſtim læduntur, ac extremam eclypſin patiuntur. Videtur ergo mihi ipſa Peſtis morbo attonito ſeu apoplexiæ è regione oppoſitus, & ſi mechanicè

cè utrumq; affectum conſideremus, affirmare licet, in Peſte, propter ſummam putredinem omnium partium, tàm fluidarum, qvam conſiſtentium, reſolutionem extremam fieri, cùm ex adverſo in apoplexia, ac ejus ſocio ſyncope nimirum, harum partium, imprimis autem fluidarum omnimoda congelatio accidat, unde motus omnino abolentur, qvi in Peſte pervertuntur ac diſſolvuntur. Chirurgus autem Peſtem partium principalium ſphacelum appellare poſſet, & ſi mitius invaderet, gangrænæ nomine veniret.

Peſtis hiſtoria. Duplici ergo modo Peſtis aliqvam regionem inqvinare ſolet, vel enim de novo gignitur, vel per contagium â remotioribus locis affertur, cum vel homines peſte infecti, vel eorum utenſilia, ubi Peſtis graſſabatur, aliò transferuntur, ac ſic ſolo contactu morbum producere ſolet. Inprimis autem hoc contagium eò facilius

latius serpit, qvò magis disposita corpora offendit.

Pestis Genesis. De Genesi ergo diræ hujus luis ut aliqvid in medium proferamus, existimo, concurrere posse varias & inæqvales tempestates, dum ver tepidum ac omninò pluviosum, æstas vero calidissima ac sicca, austro prædominante: autumnus similiter ultra consvetum tempus calidus ac siccus, ac hyems temperata ac pluviosa extiterit, & si ad has causas occasionales annonæ caritas, belli calamitas, ac inde ortæ clades, cum aliis vitæ humanæ vitiis acciderint, in plurimis bona temperamenta, pervertuntur, ac magnæ cacochymiæ in corporibus exoriuntur, ut spiritus facilè efflare possint, sensim sensimqve humores vitiosi in corporibus congesti ope fermentationis in putrorem abeunt, unde prius freqventer præcedere solent febres malignæ diversæ indolis, cum diarrhœis, dysenteriis, aliisqve hujusmodi

affecti-

affectibus,qvibus, ni maturè medeatur, in locis, ubi freqventissimus hominum concursus est, tandem ipsa pestis succedit, qvæ malignarum febrium summa ac exqvisitissima est; qvotiescunq; enim pestis exorta est, ex historia compertum est, solummodo maximas civitates ac metropoles huic domicilium præbuisse; qvi illam autem in obscuriori aliqvo vico exortam fuisse diceret, nullus est. Et cum plerumqve hujusmodi violentissimis affectibus homines tunc obnoxii sint, aliis bestiis tunc omninò exclusis, seqvitur, non tam perversitatem temperamentorum, qvàm ipsas animi passiones hîc plurimum conferre, mœror enim ac metus ipsius mortis hîc plurimum valent, qvibus qvoqve & ira suum symbolum affert. Non tamen negarim & bruta peste laborare posse, qvæ vero ab hominum peste omnino diversa est, nec unquam hominem hac labe afficit,

nisi prius diu inter bestias habitarit ægrotas, vel de eorum carne infecta comederit, in hisce duobus casibus enim etiam brutorum pestem propagari posse, certò certius est; Sed ex adverso ab hominum peste alia bruta non contaminantur, exceptis solummodo animalibus domesticis, qvæ in locis infectis alias tolerantur, ut canes, feles ac aves. De reliqvis exempla rariora sunt, ea unqvam infecta fuisse. Si ergo successu temporis sæviente peste aër proximè homines ambiens per Eurum aut Aqvilonem non ritè purgatus sit, tandem nullus in hac vicinia habitans ab hac lue securus esse potest. qvam primum enim aër in vicinia omnino hoc veneno inqvinatum isqve necessario ab omnibus per inspirationem attrahi solet, nil aliud inde seqvi poterit, qvàm subitanea pulmonum gangræna ac sphacelus. Hinc accuratiores in ædibus suis, ac etiam in ipsis pla-

te-

teis, multa flammâ ex qvocunq; ligno aërem inqvinatum purgare solent. Alii autem accensione sulphuris, pulveris pyrii, aut nitri, hoc peragunt. Plures ipsum chalcantum aut salem communem carbonibus inspergunt, ac suffimigia excitant. Qvidam acetum lateribus candentibus affundunt, plures Nicotianæ fumo id præstant. Sunt & qvi hircum in ædibus alunt, ut per illius salem volatilem abundanter ex illo spirantem aëris malignitas infringatur, ac temperetur. Hoc etiam notandum est, magnam hominum stragem ab inhumatis cadaveribus subseqvi, qvamdiu enim hæc cadavera vel in ædibus servantur, vel in plateas reponuntur, tamdiu qvoq; putridæ exhalationes omnem viciniam inqvinare solent. Ut ergo huic obviam eatur, svaderem calce viva aut aceto, vel in hujus defectu, vino cadaver aspergere, aut fumo sulphuris lintea, in qva cadaver

involvitur, inficere, ut hoc modo ſaltem infringatur exhalatio â cadaveribus ſpirare ſolita. Ex obſervationibus conſtat, ſi peſtis circa autumnum aut circa hyemem locum qvendam invaſerit, multo majorem ſtragem edere ſolere, qvam ſi vere, aut in principio æſtatis exorta ſit. Tunc enim ipſa habitacula perflari ſolent ab aëre exteriore ac recenti, in hyeme autem, cum omnia clauſa ſunt, malignitas eò ferocior eſt, cùm plerumqve homines hypocauſta calefacta inhabitare ſoleant. Pariter etiam circa Pleniac Novilunium exacerbeſcit, eò qvod humores tunc qvoqve magis moveantur, ac ad peregrinam fermentationem perficiendam aptiores reddantur. Prægnantes etiam tempore peſtis facilè abortiunt, qvæ & poſt abortum ipſâ peſte mox inqvinantur, & qvia ob præcedentem magnam hæmorrhagiam magna virium dejectio ſeqvitur, eò faciliùs qvoqve per-

pereunt. Et hi,qvi veneri nimium indulgent, peste facilé interimuntur ac pereunt,cùm in effusione seminis magna spirituũ dissipatio subseqvatur. Omnes,qvi aliis morbis tunc laborant, ipsam qvoq; pestem experiuntur,eamqve funestam utplurimum. Ex his narratis est colligere, conservationem virium, vel temperamentum robustum,aut integrum animum curisqve vacuum ad superandam pestem imprimis prodesse, cùm ex adverso timiditas, pusillanimitas, virium dejectio, excretiones nimiæ, cachectica ac scorbutica dispositio, cum omni corporis luxurie,pestem mox accersat, & qvamprimûm qvis sæviente pestilentiâ aliqvalem alterationẽ animadvertit, absq; omni mora alexipharmacum præstantius assumat, & facilè postmodum pestem evitabit, si vero diutiùs qvis velit expectare, donec manifestæ virium dejectiones adsint, nimis sero tunc auxilium im-

plorabit, cum intra breve tempus, vel saltẽ aliqvot horarum spatio, ab inflammatione gangræna ac sphacel9 subseqvi possint. Accidit sæpiùs, ut â peste diei naturalis spatio intereant, qvidam aliqvot dies supervivant, qvod forsan pharmacis debent, pleriqve autem, cum diem 7. aut 9num superarint, evadere solent, modo nullos novos errores tunc committant, qvemadmodum qvoqve id pluries in febre maligna vidimus, ut etiam à leviculo errore passi sint recidivam, qvam propter virium debilitatem superare haud valuere.

Signa Pestis præcedentia. Solent etiam qvædam signa præcedere, unde posteà de febre pestilenti aut ipsa peste magis constat; superius enim indicavimus, ante exortum pestis qvæ suum symbolum conferant, imprimis autem præcedunt variæ ac insolitæ tempestates, diversorum insectorum copia ab austrina constitu-

ſtitutione orta, â qvibus ſimul fructus corrumpuntur, & qvia absqve diſcrimine hiſce veſci ſolent homines, pravas inde concoctiones contrahunt, & inde, propter febriles diſpoſitiones, labem aliqvam ſcorbuticam, ac vapeſcentem ſangvinem, variæ febres malignæ, freqventes abortus, dyſenteria, cum aliis producuntur. Sunt etiam alii plures viri docti, qvi ad peſtem producendam magnas planetarum conjunctiones aliqvid contribuere volunt, verùm cùm hæc ratio nimis longè petita ſit, huic ſuperſedebim9, cùm aliàs Aſtrologiæ judiciariæ haud multum tribuere ſoleamus. Obſervarunt tamen etiam ante imminentem peſtem aves ac feras locum mutaſſe, cum auram peſtiferam ob ſenſus exqviſitiores fugerint. Videtur tamen, hæc ratio ſatis vacillante niti fundamento, eò qvod certô certius ſit, non omnem aëerẽ in tota illa regione noxium eſ-

ſe,

se, sed solummodo illum, qvi vel habitaculis hominum inclusus est, & ædes qvam proximè ambit, aliâs vix concipere possem, qvomodo reliqva omnia animalia se ab illa aura pestifera tuerentur.

Signa Pestis præsentis.

Ex signis vero præsentis pestis pathognomonicis, seqventia symptomata præcipua censentur, uti sunt: virium subitaneæ dejectiones, cum vel sine febri manifesta conjunctæ, totius corporis jactationes, anxietates circa præcordia, ac æstus interiora occupans, qvibus qvandoq; appetitus omnino prostrat9, nausea, vomitus ac cardialgiæ, cum siti immodica fere conjunguntur. Adest qvoq; cephalalgia immensa cum deliriis & terroribus, nonnunqvam etiam convulsiones coincidunt, modo nimiæ vigiliæ, modo & graviores sopores ægrum lacessunt, cum sensuum perturbatione, ita, ut visus turbetur, aures tinniant, lingva amarore

rore ac nigrore inquinetur, his accedit etiam oris ac exhalantis auræ fœtor, cum ſudore itidem admodum graveolente; pulſus plerumq; vel debilis, vel inæqualis animadvertitur, ita, ut quandoq; ſyncopen patiantur, tuſſis quoq; ſicca interdum & hæmoptoë ſe produnt, ſolent etiam in emunctoriis bubones ac parotides apparere, imò alia exanthemata per cutem diſperguntur, ut ſunt carbunculi, petechiæ dictæ, ac ulcuſcula variolis ſimilia, quotiescunq; autem ex hiſce ſymptomatibus plura ſimul ægroti corpus occupant, de diro hoc affectu non amplius dubitandum eſt, imprimis, ſi jam conſtet, luem hanc in illo loco graſſari. Ejus enim indoles eſt, ut facile per contagium propagetur, hinc Medicus ſtatim ac de hoc affectu certior redditur, ad alexipharmacum remedium refugium capeſſit

Plures

Causæ Plures hujus affectꝰ numerari solent causæ, quarum aliæ tantum morales, aliæ vero physicæ existunt: Ex physicis autem hîc *1) physicæ.* considerantur eæ, quæ hunc morbum præcedunt, ac illæ, quæ morbum hunc quam proximè pro- *2) morales.* ducunt. Ad causas morales meritò referuntur, ira Dei ter O.M. contra hominum enormia peccata excandescens, ut & ipsa hominum vita perversa: Ex historiis enim, & quotidiana experientia constat, tam bella, plurimarum calamitatum matrem, quàm etiam omnes in victu commissos errores, huic morbo ansam præbere, haud neglectis hic reliquis peccatis, ut sunt ira, pauperum ac justorum oppressio, cædes, adulteria, ebrietas, & similia &c. quorum tamen qvædam ad physicas pertinent causas, imprimis autem vehementiora animi pathemata non exiguum afferre solent symbolum; qvia corpus ad hunc affectum magis sic dispo-

diſponitur; Cauſam vero proximam peſtilentiæ dicimus eſſe illud venenum animale volatile, quod ſubito ope fermentationis in alia corpora transfuſum, eadem ſimiliter hocce veneno inficere ſolet. Hoc ergo venenum ſummè volatile ac acerrimum eſſe, colligere licet è pernici hujus effectu, eò qvod omnia, qvæcunque contingit humana corpora, in putrilaginem reſolvat, unde & neceſſario totiꝰ compagis ſolutio ac caſus ſeqvitur, niſi per debita alexipharmaca vel ejiciatur, vel quocunq; modo abſorbeatur, vel involvatur, ne ampliùs nocere poſſit. Eſſe ſolummodo hoc venenum animale, inde conjicere licet, qvod hujusmodi effectus à nullo alio venenorum, ſive ex mineralibus, ſive è vegetabilibus deſumpto, oriatur, & licet qvidam alterutro horum enectus ſit, nunquam tamen obſervavimus alios inde per contagium affectos fuiſſe; iis ſolummodo exceptis, qui *Cauſa proxima.*

qui hujusmodi cadavera familiarius tractarunt, & cùm animale venenum sit, ut certum est, plerumq; illud vel in ipso homine, vel in locis, ubi plures simul habitant, nec aër fracidus diu collectus facilé expurgatur, produci; Raro qvidem Brutorum pestis in homines transfertur, nisi ex incuria, aut aliorum malitia horum carnes comederint, â qvibus potuerunt facilè illo morbo inqvinari. Semel igitur ad maturitatem evecto veneno, istud postea facillimè per contagium in plurima transfertur corpora, & eò majorem stragem edit, qvô rumor sese subito magis in plurimorũ animos devolvit, & cùm semel terrore panico perculsi sint, eò facilius deinde œconomia animalis per hocce venenum omnino perverti posset. Et sicuti in subjecto aliqvo particulari phlegmone seu inflammatio facile, nisi præcaveatur, in gangrænam permutatur, qvam mox ipse sphacelus excipit;

pit; ita haud absimili modo civitas amplior, tanqvam unicum subjectum considerari potest, in qua principium ipsius pestilentiæ tolerabile est, in augmento autem brevi tempore se qvam latissimè diffundit, ut tandem nihil ferè subsidii supersit, qvô sævities hujus luis compescatur.

Ex dictis igitur elucescit, duplici modo pestem oriri solere, cum nempe vel per solum contagium propagatur, vel Febribus malignis in pejorem statum transmutatio oritur: In locis vero ubi nullæ febres malignæ auditæ sunt, si pestis sese prodat, credendum est, illam per contagium ortum traxisse, qvod contagium tunc ceu origo, dein vero in progressu temporis, tanqvam causa consideratur. Cùm hic contagium tanqvam causa habeatur, seqvitur etiam inter causas referri posse ipsum aëra, non tamen omnem & in universum sumptum, aliâs, si tota aëris regio illius

Duplex exort9, vel à contagio, vel à febribus malignis exaltatis.

illius loci veneno hocce inqvinaretur, omnes, & simul, inficerentur, qvia aëre haud carere possumus. Singulis enim momentis per respirationem spiritum, seu auram vitalem, seu, ut Sendivogius vocavit, occultum vitæ cibum attrahimus. Si ergo loco spiritus vitalis venenum attraheremus, necessariò mox teneri nostri pulmones omnes corrumperentur, unde post propagatam veneni fermentationem, totius systematis dissolutio ac ipsa mors subsequeretur; Illum vero aëra, qvi in ægrorum habitaculis inclusus est, aut exhalationes ægrorum peste laborantium, aëri commixtas, facilè per contactum vel respirationem ab aliis vicinis attrahimus. Venenum insuper in vestimentis, lectisterniis linteis aliisqve utensilibus pestiferorum latitans, diu suam indolem pestiferam conservat, antequam omnino exhalat, hinc etiam per hujusmodi res ipsa pestis

stis sæpius in remotissima loca transfertur: quare prospiciendum est, ne promiscuè hæc omnia alibi recipiantur, nisi priùs vel probè lota, vel suffimigiis acidis, aut sulphureis diligenter correcta sint. Causæ autem febrium, aliorumqve symptomatum concurrentium similes esse solent iis, qui hujusmodi morbus ἁπλῶς producunt: Nam causæ febrium in peste eædem sunt, ac aliarum malignarum, cruditates nempe congestæ, ac cacochymia, seu stagnatio humorum putridorum. Neqve etiam symptomata pestis aliâs præter venenum hoc lethiferum ullam agnoscunt causam qvò enim illud propter summam volatilitatem in hanc vel illam partem magis infligitur, aut, si hujusmodi partes debilitatem quandam priûs senserint, eô magis in illis aliquod symptoma notabile producitur, qvemadmodum etiam hujusmodi accidentia in febribus malignis ab aura vene-

nenata excitantur; Magis particulatim hæc symptomata recensere hîc supervacaneum est, de qvibus tamen omnibus fusius egit Celeberrimus D. D. Diemerbroccius in aureo Tract. de Peste, quem illic videre licet. Nos tamen ea repetemus, cum de Symptomatum cura verba faciemus.

Prognosis. Quæ vero pestis prognosin attinent, ea pleraque in hoc perniciosissimò morbo satis fallacia ac dubia sunt, hoc tamen certum, qvo major naturæ robur in hoc morbo animadvertitur, eò melior spes evadendi habeatur, imprimis autem, si pulsus constet, sudor facilis, ac cum euphoria, proliciatur, lingva humida sit, unde conjicere licet, universum lymphæ motum secundum naturam constitutum esse; & qvò magis â via recedit, eò quoqve majus periculum imminet. Inter salubria quoqve signa recensentur bubones subitò ad ma-

maturitatem provenientes, imprimis autem ſalutem adhuc ſperare licet, ſi tumores cum eorundem ambitu, ut et circuli anthracum ac carbunculorum, rubicundo colore pateant. Ex adverſo autem, ſi vel purpureus, lividus, niger, aut alius color exoticus appareat, nil aliud, qvam ipſam mortem præſagire licet, imprimis, ſi imbecillitas virium, pulſus inæqvalitas, ac delirium accedat. Inter excretiones nullæ fere ſalutares ſunt, unde nec vomitus, nec diarrhœa, neqve ulla hæmorrhagia, ubicunque exorta ſit, ſpem evadendi pollicetur. Qvi vitioſis humoribus abundant, & peſte corripiuntur, vel qvi circa plenilunium ac novilunium prehenduntur, vix evadere poſſunt, ſolet enim tunc venenum peſtiferum in venenatis humoribus, in turgeſcentia circa lunæ phaſes, ſua ſpicula altius infigere, ut inde tota maſſa ſangvinea novâ hac fermentatio-

ne inquinetur. Poſt vehementes animi & corporis motus arrepta peſtis homines plerumque jugulat, ut & poſt magnas evacuationes, imprimis autem poſt Venerem contracta, perniciosa eſt. Inter mala quoqve ſigna referuntur virium ſubitanea proſtratio, animi deliqviæ, ac cordis palpitationes, ut et pulſus debilis ac intermittens certam perniciem poſt ſe trahit, ſopores graves, ſternutationes, tremuli motus, convulſiones, deliria, dolores absqve tumoribus, fœtens anhelitus, reſpirandi difficultas, dolor lateris punctorius, ſingultus, ac urinæ peregrino colore infectæ plerumque calamitoſa ſunt. Quicunqve tumores, poſtquam apparuerint, mox evaneſcunt, certam perniciem præſagiunt, reſorpto introrſum veneno. Qvibus fonticuli ichorem reddunt laudabilem, iis tantum non imminet periculum; Si vero exſiccentur, aut nigrum ichorem fundant;

dant, lethiferum signum est. Reliqua omnia suo ordine ipse Diemerbroccius Pestis avtoptes fusiùs tractavit.

Prophylaxis

Prophylaxis Pestis trifariam consideratur, eaqve est vel Theologica, vel Politica, vel Medica. Ad prophylaxin Theologicam refertur maximè, ut homo sit integer vitæ, scelerisqve purus, & si anteà peccatis mentem suam inquinavit, verâ pœnitentiâ inductus resipiscat, ne ampliùs aliquod pondus in conscientia sua restet, morsus enim conscientiæ ipsum corpus ita affligere solent, ut inde sæpissimè gravissimè morbi oriantur, hos enim mox seqvuntur melancholia, cardialgia, ac cordis palpitatio, qvibus symptomatibus contractis venenum pestiferum qvoqve se insinuat. Necesse est etiam, ut hi, qui ditiores præ aliis sunt, eleemosynis succurrant egentibus, si enim pauperibus priùs succurrant, eò minus qvoqve il-

1) Theologia.

lis periculum imminet, post magnas enim pauperum strages, magna etiam aëris vicini seqvitur corruptio, qvi in divitum ædes penetrare potest.

2) *Politica.* Prophylaxis *Politica* in eo præcipuè consistit, ne homines, eorundemqve utensilia, â pestiferis locis venientes absqve discrimine admittantur; Qvamobrem Italorum consvetudo hic laudanda est, qui postqvam de Peste alicubi grassante certiores redditi sunt, mox omne commercium cum illis prohibere solent, etiam indictâ graviore pœnâ, qvemadmodum id jam bonæ eorum Constitutiones satis evincunt; & si ex necessitate cogimur homines, vel aliud supellectile ex loco aliqvo infecto admittere, prius omnia suffimigiis ex igne largiore corrigantur, homines autem, in loco eminentiori, ac satis perflabili per aliqvot hebdomadas degant, & interim prophylacticis tàm internis, qvàm externis se se muniant,

niant, vestimenta autem, si loturam tolerant, lavent, sin minus, ea sulphure, chalcantho, aut pulvere pyrio cum aceto in massam redacto fumigent, idqve sæpiùs. Et hæc etiam observentur, si mox qvis in consortium aliorum recipitur, hoc enim modo sufficienter latens in vestimentis venenum corrigitur, neqve abs re foret, si advena è locis pestiferis aceto per totum corpus humectetur; hoc enim acidum optimè infringit luxuriem veneni hujus summè volatilis ubiubi in cute hæserit, qvemadmodum acidi spiritus è sulphure, nitro & chalcantho ac aceto exhalantes, illud in vestimentis aliisqve utensilibus corrigunt seu invertunt; Si vero præter omnem spem civitas qvædam peste affectum admiserit, ædesqve ejus cognitæ sint, mox ægrum extra urbem in nosodochium deportari jubeant, qvem omnes ejusdem familiæ seqvantur, qvos tamen in alio loco ab

ægro remoto locare convenit, & hoc modo pestem aliâs brevi latiùs serpentem eliminabis, qvemadmodum hâc methodo plures civitates non ita pridem ab hac lue servatæ sunt. Magistratum etiam decet, ut prospiciat, ne carnes animalium ægrotantium, fructus immaturi, früges corruptæ, vina pendula, aut cerevisia vappida vendantur, cum è corruptis cibis dispositio ad recipiendam pestem in corpore humano conflетur, quod dein contactus pestiferus facillimè prehendit, malumqve inde latiús serpit; Fuga autem sibi consulere remedium omnium optimum est; verum quia ob plurimas rationes non quisqve patriam deserere audet, ideo consulendi sunt & Medici.

Prophylaxis autem Medica 3) *Medica.* ad avertendum hoc malum *ex triplici fonte* sibi proficua depromit, *ex Diætetico*, nempe, *Pharmacevtico* & *Chirurgico.* Et cum

Diæta

Diæta consistat in exacto usu rerum non naturalium, ideò hîc omnia observentur, qvæ aliàs integræ sanitati obtinendæ conducunt. Aërem ergo hic eligamus, si habitaculum concedat, qvi sit summe temperatus, magis tamen ad frigiditatem inclinans, cum siccitate conjunctus, qvare, si, vel Euro vel Borea flante, ventus cubicula vel habitacula perflat, omnium optimè sic ædes purgantur, constat enim experientiâ Euro & Borea flante, pestem, ubi aliàs grassabatur, mitescere, & plerumqve circa hyemem omninò aboleri; si vero in ædibus aër fracidus aut alio modo corruptus animadvertatur, ante omnia omnes anguli domus laventur, calce illinantur, dein è pulvere pyrio, nitro, sulphure, chalcantho aut aceto perpurgentur, vel igne e ligno juniperi, abiegno, aut piceo conflato fraciditas discutiatur, quod interdiu bis ad minimum, mane

α) *Ex Dieta.*

mane nempe ac vesperi, exerceri debet, dum autem flam̃am in cubiculis accendas, fenestram unam aut alteram aperies, quam mox â flamma remota iterum claudas. Suffimigia pretiosa hic nihil præstant, licet ab Autoribus ad ravim usqve commendentur. Cibus ac potus nullâ excedente noxiâ qvalitate peccet, hoc tamen notandum, in condiendo cibo acetum plurimũ prodesse, qvemadmodum & sal largius cum cibis sumtũ. Si enim hæcce duo carnium bestiarum mortuarum putredinem arcere possunt, qvin in viventibus eadem præstent, haud dubitandum est. Qvare & exulent omnes cibi ac potus, qvi bilem augent, vel qui durioris concoctionis sunt, omnem tamen luxuriem hîc prohibeo, cùm nec crapula, nec repletiones aliæ ad sanitatem tuendam conducant: Ex adverso autem novimꝯ etiam famem ad pestem recipiendam, plurimum tribuere solere. Qva-

re Magiſtratus ac civitates opulentiores largioribus eleemoſynis pauperibus ſuccurrere debent, ob rationes ſupra dictas. Balnea hîc omnino noxia ſunt, cum glandulas ſubcutaneas nimium emolliant, earundemq; tubulos laxiores reddant, proinde facilius poſtmodum venenum peſtiferum in corpus recipere poſſunt. Qvomodo verò veſtimenta ſint curanda, modo ſuperius indigitavimus, cùm eorundem correctiones vel loturâ vel ſuffimigiis habeantur, Excreta ne modum omnino excedant, & ſi alvus lubricior reddatur, aſſumpto uno vel altero pulvere ſtyptico reſtituatur. In Venerem non ſint proni, cum & ſeminis profuſio hic ſumme noxia ſit, eò, qvod vires inde debilitantur, conſervatio enim virium hîc ſummè neceſſaria eſt. Corporis motus non negligantur, quamobrem omnem acediam fugiant, ne vitioſi humores in corpore coacerventur, motus tamen corporis

non

non excedant, ne vires inde collabeſcant. Vigiliæ non protrahantur, ſomnus quoqve modum non excedat, qvem tamen effugies, ſi crapulam fugies. Ad ſatietatem non repleri, integrum eſſe ad labores, omnino convenit. Imprimis autem animi pathemata hîc mediocritatem ſervent, timorem enim, triſtitiam ac iram tanquam peſtem fugito.

β) *Ex Chirurgia.* *Ex chirurgicò* vero fonte V.S hîc denotanda venit, quam omninò noxiam eſſe deprehendimus, conſervatio enim virium iterum inculcanda eſt, quam venæſectione imminueremus. Similiter ipſæ etiam Cucurbitulæ hiſce tempeſtatibus fruſtra adhibentur, niſi quis iisdem aſvetus ſit; verum Fonticulos hîc laudare debeo: Ex plurimis enim obſervationibus conſtat, omnes illos, qui ulcere aliquo laborabant, à peſte immunes fuiſſe, hinc facta ulcuſcula eandem forte opem præſtabunt, ac ſordida ulcera, de

quo

quorum uſu diffuſius egit Chriſtophorus Schorer, Phyſicus Memmingenſis Tract. de Fonticulis. Licet abuſum fonticulorum non probem, tamen hic aliqvid emolumenti præſtare poſſunt inſtar aliorum ulcerum, uti dictum; non tamen ſequitur, eos à peſte eſſe immunes, qui fonticulos geſtant, niſi ſimul omnibus obſecundent, quæ commendavimus. Imprimis autem difficile eſt animi motus temperare, plures tamen timor ac animi puſillanimitas proſternit, qvam ipſum venenum peſtiferum, videmus enim audaciores (animo nempe, non lingvâ) etiam ſumma hæc pericula evadere ſolere, licet nullis prophylacticis hic utantur præter animum fortiorem, cùm ex adverſo plures jugulentur, qvi prophylacticis abundanter uſi fuerunt.

Ex *Pharmaceutico* fonte primum ea rejiciamus, qvæ obeſſe ſolent. Imprimis autem procul *Ex Pharmacia.*

cul

cul arceantur, omnia Purgantia, qvocunque nomine comendentur, exceptis Pilulis Ruffi Epheſii, vel earundem ſupparibus, de Rhabarb de Ammoniaco, aliisq; mitioribus: Inde & confici ſolet Elixyr propr. Qvomodo hoc ceu prophylacticum peſtis parari debeat, indicavimus in libro de Febr. Caſtrenſ. p. 225. Varia qvoqve antidota prophylactica, tam interna, qvàm externa habentur. Imprimis autem internè laudatur Acetum antiloimicum ſeu bezoardicum, p. 225. de qvo cochlear mane cum juſculo aut pulte aſſumatur, vel de Elixyre antiloimico noſtro gtt. xx. uſq; ad xxx. Præmanſum quoqve pomum citri inſignem opem præſtat, impraegnatum eſt enim acido evſtomachico, ac putredinem arcente & aromatico oleoſo ſpiritus reficiente vid. Tract. de Febr. Caſtr. p. 102. edit. Germ. Lat. 225. Proſunt quoqve in hunc finem Globuli ſeu Noduli naribꝰ ſæpius ap-

applicati, qvorum descript. vide in libell. de Febr. Castr. p. 81. Lat. 192. Bufo exsiccatus qvoqve bonum remedium prophylacticum est, cujus præparationem exhibet Helmontius in Tumulo Pestis, quem vide sis. Succinum etiam pellucidum temporibus, carpis, cordis scrobiculo, ac circa malleolum affrictum ab eodem Helmontio laudatur, si mane ac vesperi instituatur. Suffimigia sæpius instituimus huc non repetenda.

Præservatio Medicis & Chirurgis particularis.

Ut ergo Medici, Chirurgi ac alii, qui necessitate coacti in loco versantur, ubi pestiferi decumbunt, ab hac dira lue securiores sint, & hi certâ vivendi ratione uti debent, quo dirum hunc hostem vel fallere, vel superare possint: Ante omnia ergo opus est, ut corpus â vitiosis humoribus omnino vacuum sit, sive id fiat promissis purgationibus lenioribus, sive exactiori victus ratione institutâ, quamdiu enim aliqvod grava-

men, laſſitudinem, cachexiam, aut aſthma inſvetum in ſemetipſis ſentiunt, corrigant hos affectus neceſſe eſt, antequam peſtiferos viſitent, imprimis autem neceſſe eſt, ut audaci ac hilari animo ad ægros accedant, ſi enim puſillanimitas eos deprehenderit, mox etiam dirâ hac lue afficerentur, quam tamen, ſi interdum contingit, facilè poculô hilaritatis vincerent, non tamen ſvaderem, ut ad ebrietatem uſqve bibant, cùm omnis repletio ultra vires noxia ſit. Poſt labores interdum requiritur reqvies, aut ſomnus poſt meridiem, ut ingeſta meliùs maturentur concoctione, nil enim magis nocet ſanitati, quàm motus corporis nimii poſt prandium, iis enim cibi nondum concocti protruduntur, unde cruditates in ipſam chyloſin abeunt, & convenit ad ſanitatem conſervandam, ut cibi evpepti ac evchymi aſſumantur, ut facili labore ad concoctionem producan-

cantur. Mediocriter tamen corpus ſaginari opus eſt; Pro potu inſervit vinum non raucidum, non pendulum, ſed tenue ac benè defæcatum, hujus enim aciditas bonam maſſæ ſangvineæ conſiſtentiam efficit, cum cereviſia ex adverſo bilem augeat, ac ſangvinem lubricitet; hinc vinum in peſte præ cereviſia eligendum, non tamen negarim, qvin cereviſia benè defæcata ſalubris tunc potus ſit, modo ſibi caveant â nimia hujus ingurgitatione, qvemadmodum id *Saxones* ſuo damno experiuntur. Hæc ſufficient de iis, qvæ ingeruntur.

Qvod vero excretiones attinet, Medicus Loimicus proſpiciat, ut alvus qvotidiè reſpondeat, imprimis autem adſveſcat matutinis ſeceſſib9, nec intermiſſo hoc naturæ beneficio in publicum prodeat, ac tunc ob verecundiam hunc naturæ conatum officio ſuo intentus impediat, experientiâ enim conſtat, haud excluſis excre-

mentis, corpus flatibus vehementer infeſtari, unde mœror ac melancholia absqve alia cauſa excitatur. Svaderem ergo, ut ſemel vel bis hebdomadatim doſin de pilulis Ruffi ſumat, qvæ tàm corpus laxando, qvàm etiam â putredine præſervando proficuæ ſunt, vel harum pilularum loco ſumat elixyr proprietatis laxativum ad gtt. xxv. xxx. Caveat qvoqve ſibi, ne ê domo exeat. jejunus, niſi priùs offam, aut juſculum aliqvod ſumſerit, aceto loimico, aut alio fragranti impraegnatum. Mihi arrident pultes farinaceæ aceto conditæ, aut offa cum frixis cœpis, qvibꝰ ovum ſorbile adjungatur: Intereà tamen proſunt citra recentia, zedoaria, angelica, baccæ juniperi, caryophylli, aut N. M. præmanſa. Delicatiores autem ſecum gerunt cortices aurantiorum. citri, radices helenii, ac ſimilia condita Et ſi in publicum Medicus prôdit, alterâ manu pomum citri recens,

alte-

alterâ nodulum loimicum de Febre caſtr.192. indigitatum geſtet. Freqventer etiam nares emungat, ut, ſi forte venenum per inſpirationem attractum in naribus muco adhæreat, hoc modo eliminetur; neqve etiam ſalivam ſimiliter infectam deglutiat, ſed freqventiſſimè exſpuat, neceſſe eſt, alias ipſum venenum in ore fluitans deglutiretur, unde ventriculi gangræna ſubſequi poſſet. Item vel pomum citri in caſu neceſſitatis, vel nodulum in magno fœtore naribus admovere debet. Anteqvam ergo ægroti domum ingrediatur, proſpiciat ſedulò, ut cubiculum ægroti, ac tota domus largiori flamma è ligno juniperi aut piceo expurgetur, &, ſi ſuffimigia ſuperiùs indigitata acceſſerint, eò ſecurius qvoq; ægroto opem ferre poterit. Non tamen ſvadendum eſt, ut ſemper Medicus ſudorem ac exhalationes ab ægroto per reſpirationem vel contactum attrahat, qvod plu-

res suo damno experti sunt, explorato enim pulsu sufficit, ut Medicus parum recedat, qvo liberiorem auram capere possit, & si necessum sit torum corpus intueri, largior semper flam̃a ac suffimigia alantur, ne venenum pestiferum per respirationem attractum noceat Medico; Si ergo aliqvot scalas ascendere debet Medicus, unde respiratio freqventior ac vehementior fit, non statim ad ægrum accedat, ut ei consulat, nisi prius respiratio ac motus cordis ad justam temperiem redigantur; vehementiore enim anhelitu prope ægrotum facilè venenum in pulmones reciperetur, ac profundius infigeretur, quod hoc modo facilè declinatur. Sunt, qvi suffimigationem Nicotianæ laudant, ex quibus Isbrandus Diemerbrock præcipuus est autor, quæ consvetudo tunc temporis satis laudabilis est, modo non in excessu peccetur, ut plurimorum mos est; qvi vero Nicotianam ferre

non

non possunt, hi manducent cardamomum, caryophyllos, cinamomum, aut aliud aromaticum, qvibus saliva copiosiùs prolici potest. Existimo enim Nicotianæ fumum non specificâ qualitate alexipharmacâ prodesse, sed procurare solummodo salivam, quâ promotâ etiam reliqva lympha per ductus lymphaticos in motum secundum naturam concitatur, & quamdiu lympha juxta naturam se habet, inde etiam sanitatis certa signa depromuntur. Qvotiescunqve Medicus se in ædes suas recipit, mox etiam vestimenta sua suffimigiis consvetis corrigat, ne familiares sui hoc veneno nondum correcto, aut ritè subacto, simul inficiantur; Prodest quoqve faciem ac manus aceto tepido sæpiùs lavare, omnia enim acida, sive externè sive internè adhibita prodesse solent. Potest etiam Medicus alia methodo hîc non expressa à peste immunis esse, prout cujusvis indoles ac

ac conſvetudo ad hoc vel illud peragendum illum magis alacrem reddit. Reliqua vide apud Diemerbroccium in ſua Vivendi ratione in Peſte. Cum peſtis cauſa proxima conſiſtat in ſale aliquo acriori volatili ac ſummè corroſivo, inſtar Mercurii ſublimati aut arſenici, partibus ubicunque inſigitur horum acrimonia pernicioſa, unde maſſa ſangvinea, tàm qvoad conſiſtentiam, quàm quoad dulcedinem, ac motum maximè pervertitur, ita, ut ſimul pars ſangvinis oleoſa quoqve valdè exagitetur, ut colliquatio humorum omnimoda ſubſequatur, ſpiritusque animales ſeſe ſimul extricent, ac avolent, quibus omnibus nil aliud ſubſequi ſolet, quàm totius corporis viventis omnimoda deſtructio ac mors. Ne autem hæc eveniant,

Cura ipſa. Indicatio curatoria eò tendat, ut tam maſſæ ſangvineæ æquabilis conſiſtentia per acida, balſami vitalis autem, ſeu ſulphureæ

reæ partis, ac spirituum animalium penuria per aromatica oleosa reparetur, luxuries autem venenatarum ac volatilium particularum tàm per acida figatur, qvam per absorbentia fixiora inhibeatur, aut per ossa vel cornua inviscetur. Juxta hanc methodum medendi vera pestis curatio absolvitur, modo Medicus maturé ad ægrum vocetur. Solent quidam mox in principio seu quacunqve alteratione percepta vomitorium præscribere, quo existimant per superiora omne venenum attractum expelli posse: Verùm hac operatione ritè perpensâ, judico vomitoria non ita prodesse, ut vulgo creditur, cùm, si vehementiora sint, vires inde magnum detrimentum capiant, ad tempus saltim; & cum virium conservatio omninò necessaria sit, ideò in perniciem ipsius ægroti tempus perdere non licet, qvod appropriatis alexipharmacis aliâs sat breve est,

non tamen omnia vomitoria hîc exclusa volo, imprimis, si certum sit, primas vias saburrâ vitiosorum humorum infarctas esse, ac corpora robustiora, qvibus cum fructu securiora remedia vomitoria exhibere licet. Ego vel svaserim vitriol. vomitoriũ ad ℈ß. vel Oxysacchemet, ad ʒß. vel quod præstantius existimo antimonii diaphoret. nitrati ℈j exhibere, superbibito largiore jusculo, qvò vomitus eò felicius seqvatur; Pro vitriolo militant Observationes Riverii, pro oxysaccharo verò ipsa experientia, qvæ acida semper svadet, ac pro securitate remedii antimonii diaphor. stant propriæ Observationes, cum in hac dosi emetodiaphoreticum existat, plurimorum morborum sat efficax alexiterium. Ubi autem vomitoria nullum locum habent, ut pro iis rariores casus sunt, Alexipharmaca, intercalatis paucioribus horis, efficatiora exhibeantur, quibus sudorem universa-

lem

lem procurare studeas, quo semel obtento, de ægri salute certior eris, modo non statim ab hisce remediis desistas; Nullum vero Alexipharmacum præstans est, nisi aliqvo acido sit imprægnatum, acida enim hîc utramq; paginam absolvunt, uti superius in prophylaxi quoq; indigitavimus. Quam ob causam nuper Medici Amstelodamenses Sylvi9, Barbette, ac van der Schagen Aqvam prophylacticam in usum vocarunt, quæ nihil aliud est, quàm acetum stillatitium particulis aromaticis oleosis imprægnatum. Meo autem judicio præstantiora sunt adhuc Aceta loimica solâ infusione parata, cùm non omnia ingredientia per alembicum vehantur, quæ nuda extractione melius conservantur. Descriptionem exhibuimus in Tract de Febr. Castrens. p. 225. quæ pro lubitu potest augeri vel diminui. Neque incongrua, est Aqua bezoardica seu theriacalis tempera-

perata Riverii, itemque Mixtura simplex, vel Paracelsi, vel Dan. Ludovici, spiritu tartari, ac vitrioli acido impraegnata. Addi possuut etiam alii succi acidi, pomi citri nempe, aurantiorum, berberum, ribesiorum, cerasorum acidorum, rubi Idæi, & similia, imò acetum, ac ipse tartarus vini cum succo aut vino cydoniorum: E Mineralium autem classe comendamus sulphur vivum ejusqve flores, salem culinarium ac gemeum, spiritusq; acidos minerales nitri, salis, sulphuris & vitrioli, ut & acetum antimonii, ejusque clyssum sic dictum, & si ejusmodi spiritus acidi minerales austeritate suâ nocere videantur, miscelâ s.v. rectificatissimi per digestionem ac cohobia aliqvot mitigantur, ut eò tutius in usum internum vocari possint. Nullum ergo praescribatur alexipharmacum, seu sudoriferum, qvin unum ex enarratis acidis contineatur. Solent

enim

enim vel aquam prophylacticam, aut acetum bezoardicum, vel citri, berberum, aliorumq; vegetabilium, imò commune acetum largiore doſi addere. Spiritus autem minerales numeratis paucis guttulis ad gratam aciditatem addantur, ne nimia qvantitas corroſione ſua noceat, qvod pariter intelligendũ de nitro cum ſulphure cremato, cui ſupparia ſunt ſalia vegetabilium cum ipſo ſulphure in cryſtallos redacta. Præ omnibus autem ſulphur vitriolatum commendatur. Spiritus vitrioli philoſophicus qvoqve cum fructu potui immiſcetur, donec gratum acorem acqvirat. Doſis quoqve ſit efficax, cum repentinam opem acutisſimꝰ morbus deſideret, quam ob cauſam etiam interpoſitis 6. aut 4. horis iterentur. Intereà vero ad refocillandas vires mixturas cardiacas ſæpius exhibere convenit, imprimis autem liquida hæc proſunt, niſi ea vetet nauſea vel vo-

mitus.

mitus, tunc enim ſicciora in minori doſi porrigantur, ut ſunt condita, rob. conſervæ & ſimilia, aciditate omnia ſcatentia. Dum ergo hæc peraguntur, neceſſe eſt, ut cubicula nitida ac clauſa ſint, tempeſtate tamen sereniore aëra per feneſtram im̃ittendo puriorem, hyeme autem ignis flammam largiorem ſemper alas, aut ſaltim ter interdiu largiore flamma omne venenum in cubiculo hærens diſcutias. Æſtate autem hac ipſa ignis flamma vix opus eſt, modo acetum ſæpius affundas in cubiculum, aut roſas, vitis folia, itemque folia nymphææ, vel ſalicis per humum diſpergas. Si ſudor ex ægro propelli non poſſit, ſacculos arenâ aut nucleis ceraſorũ impletos ac calefactos alis ac pedibus ſupponas, aut eorum loco veſicas calidâ repletas, ut ſudor eò facilius ſubſeqvatur, qvod omnino ad hujus morbi curationem requiritur. Omnes enim aliæ excretiones plerum-

rumque pernicioſæ ſunt. Poſt ſudorem tamen non opus eſt induſia alia induere, recens enim lota ſummè noxia ſunt, teſte Diemerbroccio.

In *Diæta* Peſtiferorũ hæc notanda ſunt, ut juſcula vires reficientia parentur, conſummata ſic dicta. Præſtantiſſimûm tamen hoc modo paretur. *Dieta.*

Rç. Gallinam, aut pullum carnoſum, vel caponem juvenem deplumem, ac interaneis bene mundatum, ac aceto aut vino lotum; Dein

Conſcindatur ac contundatur una cum oſſibus in minutas partes, addendo de crure ac hepate vitulino partem aliqvotam, & ſi adſint perdices, coturnices & alaudæ, mundatas, priusque contuſas hiſce adde; Dein exprime ſuccum è pomis citri recentibus 6. ac commiſce illum cum hiſce carnibus, parum de corticum flavedine addendo, qvibus & pauxillum de maci addatur, itemqve de cinamomo, ſi placebit. Omnia coqvantur in lagena bene obturata, incaldario aqvâ repleto, à 4. ad 6. horas, poſteà per linteum trajiciatur, ac probè ex-

prima-

primatur, pingvedinem postqvam refrixerit, desuper auferendo.

De hac Gelatina, qvotiescunque jusculum adhibeatur, unum vel alterum cochlear admisceri poterit. Prosunt qvoqve juscula hordeacea, ut & cremor hordei aceto aut succo citri imprægnatus, Potus quoq; conficiatur è pomis citriis. Pauperiores autem poscam bibant, itemq; Julepi refrigerantes è syrupis acidis haud aspernendi, & si febris nulla animadvertatur, de vino interdum unum aut alterum cochlear instar aqvæ cordialis exhiberi poterit. Sedulò sibi ab aëre exteriore caveant ægroti, ne, hoc incautius admisso, diaphoresis præpediatur, ac virus introrsum pellatur, & si alvus per aliqvot dies adstricta sit, pilulis Ruffi solvatur, clysteribus omninò neglectis, cùm facilè diarrhœam exitialem accersant. Venæsectionem ac Purgationes in Curatione Pestis omninò

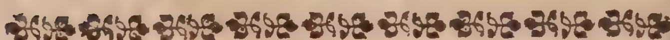
nò damnamus, veſicatoria quoqve rarò adhibemus, niſi inſtar ruptorii iis uti velis ad bubones maturandos. Peſtis Præſidia peti licet ex Diemerbroccio, Barbette, Giſelero, Sylvio, quibus & Cardilucii Tract. de Peſte adjungatur, hi enim tanqvam oculati teſtes præ alis conſulendi ſunt. Quemadmodum autem in Curatione Febr. malignarum paulò negligentiores fuimus in comiſcendis acidis inter Alexipharmaca, eó, qvod tàm neceſſaria tùm non æſtimentur, licet intertexta acida & illic laudem mereantur, nihilominus tamen in nulla peſte formula excogitetur, quin acido imprægnata ſit, ex iis ſubjectis igitur depromenda, quæ ſatis commendavimus. Si enim accuratiores Practicos examinamus, ſemper eos acida in uſum vocaſſe comperiemur. Qui ergo ſoli theriacæ, electuario de ovo, ovietano. pulveri Pannoniuo, bezoardico Sennerti, ac ſimilibus fidem ſuam

dant, cum damno postliminio observabunt debilitatem horum remediorum, nisi acidis sociata fuerint, & licet ob virtutem aromaticam ac balsamicam, ut & absorbendi vim, spiritibus animalibus proficua sint, nihil secius tamen ad invertendum venenum pestiferum, vel, si mavis, expellendum, admodum inefficacia deprehenduntur, nisi consortium acidorum accedat. In sale ergo, sulphure ac acido, ut & in pice, alisqve resinosis, omnis alexipharmaca vis reposita est, de qvibus consulatur Helmontius in Tumulo pestis, cujus hypothesi omnes meliores Practici, si non apertè, saltem facilè, assensum præbent, cum præter salem & acetum nil sit, quod putredini magis resistat, quibus, si placet, picem cum omnibus oleosis ac aromaticis adjungere licet. Ne vero aromaticorum oleosorum luxuries noceat, acidis, aut aceto infringi poterit.

In

In Curatione Symptomatum Peſtis eâdem methodo in pleriſque eſt procedendum, ſicuti in Febrium caſtr. curatione tradidimus. In opiatorum tamen uſu ſingularis circumſpectio tenenda, ne iisdem largiùs exhibitis vel lethargum, vel ſoporem lethalem accerſamus, ex adverſo autem, ſi vel vigiliæ, vel convulſiones, dolores quicunqve, fluxusq; colliqvativi eorundem uſum expoſtulent, per breviora intervalla largiori doſi exhibeantur. Opem hic inſignem præſtaret opii extractum cum aceto ſtillatitio paratũ, de qvo Wedelius in Opilogia conſulendus. Ex præcipuis, ac peculiaribus Peſtis ſymptomatibus ſunt bubones, parotides, carbunculi, ac exanthemata. Quoad Bubones, ea hic repetere licet, quæ Tr. de Febr. Caſtr. 339. ſeqv. peculiari Capite de Bubonibus dicta ſunt, addendo ea, quæ commendavit Sylvius peculiari Tract. de Peſte: De Carbunculis itidem e- *Symptomata.*

egimus ibidem, qvibus Praxin Diemerbroccii ac Sylvii addas, qui ad mortificandum carbunculum butyro antimon. nil excellentius reperiit. Exanthemata, præter alexipharmaca interna, nil aliud poſcunt. Hæc ergo ſunt, qvæ de Peſte in medium proferre conſtituimus, ſolertem Practicum ad prædictos laudatos Autores ablegando, eorundem enim veſtigiis inſiſtendo vix à recto tramite aberrabit.

DE FEBRIBUS PESTILENTIALIBUS.

Vi de Peſte diffuſius ſcripſere, etiam hanc Febrim peſtilentem ſub illa comprehenderunt, alii autem hunc affectum inter febres malignas à peſte diverſas repoſuerunt, hoc tamen obſer-

obſervatione dignum eſt, peſtilentem febrim ab ipſa peſte ſolummodo gradu differre. In Peſte enim exterius non ſemper febris animatvertitur, cum in febri peſtilenti magni adhuc æſtus conjuncti ſint, neq; tàm cito, ſicuti peſtis, hominem è medio tollat, cùm etiam ultra triduum. qvatriduum, 6. 9, vel plures dies, morbus protrahatur, dum ipſa peſtis brevius hominem conficere ſolet, licet propter ſymptomata qvædam æger diu lecto affigatur; Hæ tamen diſtinctiones in ipſa curatione parvi momenti ſunt, & qvi ipſi peſti ritè obviam ibit, æqvè feliciter & febri medebitur, modo hoc ſaltem obſervet, ne, intenſiori febre ſubſiſtente, vinum largius aſſumatur, qvod in ipſa peſte qvoq; quandoqve inſtar cardiaci potus eſt, modo ſorbillatim hauriatur. Cum ergo in febri peſtilentiali tota maſſa ſangvinea priùs omninò in putrilaginem abierit, ita, ut oleoſa pars ſangvinis, una cum lympha, ita reſoluta ſit, ac ope digeſtionis & putrefactionis in virulentia ita exaltata, ut inde facilè ſolida corporis conſiſtentia eodem putrore inqvinetur, unde etiam gangræna & ſphacelus leviter inde accerſuntur: Veteres, in hanc usqve ætatem alii etiam Medici exiſtimarunt, cauſam proximam hujus af-

fectus eſſe venenum aliqvod occultum, in qvo inveſtigando homini acumen ingenii deficiat, modo cauſas morales, modo aſtra, eorunq; diverſos aſpectus accuſantes. Verùm Philoſophus ac Medicus hiſce haud acqvieſcere poteſt, dum meo qvidem judicio cauſa hæc ſatis patet ex pernici ejus effectu, modo intra cancellos permaneat. Intellectu enim haud difficile eſt, poſt magnas clades, calamitates inſvetas, annonæ caritatem, immodicas tempeſtates, fructus non benè maturos, & inde parata edulia, imo perverſam vict9 rationem, humores in corpore humano omnino perverti poſſe, ut, ſi habitacula ſimul aëre ſqvalido ſcateant, ac alias ambiens aër ob qvaſcunq; cauſas fracidus ſit, ſenſim ope fermentationis in ſuo putrore exaltentur.

Signa diagn. & progn. Signa diræ hujus luis propter effectus ſubitaneos ſatis patent, & inde prognoſin ſumere licet: Qvo magis enim vires conſtant, eò magis ſpes ſalutis elucеſcit. In omnimoda autem virium reſolutione, niſi mox criſis ſubſeqvatur, ſive per ſudores, ſive per abſceſſus, aut bubones aut parotides, exigua ſpes ſupereſt.

Cura. Qvamobrem, haud in longum protracto remedio, mox largiorem doſin alexi-

phar-

pharmaci exhibeas, etiam breviori intervallo iterandam,&,ſi inde effectus ſubſeqvatur cum levamine, de ægri ſalute certiores erim9 , modo aër externus frigidus arceatur. In febri hac peſtilenti cùm propter æſtum etiam ſitis urgeat, julepos refrigerantes acidos tanqvam excellens remedium, largioribus hauſtibus propina, & ſi propter pauperiem nil aliud in promptu ſit, ſola poſca defectum julepoꝛum ſupplebit, id qvod remedii genus apud Romanos in uſu fuit, unde conſvetudo erat, ut omnes milites acetum cum 2. aut 3. partib9 aqvæ miſtum ſecum portarent, oxycratum Græcis dictum. Manſum pomum citri tàm prophylacticum, qvàm curatorium eſt remedium,& ſi felicius velis in hunc morbum triumphum agere, nullum alexipharmacum exhibeatur , niſi aceto,aut ſale conſperſum ſit, cùm hæc contra omnem putredinem præſtantiſſima ſint , largior enim ſalis uſus hujus morbi cauſas antecedentes corrigit , ac per debita loca expellit , nec tam facile fiunt obſtructiones à cruditatibus ortæ , ſi ſal non negligitur in cibis,ſic neqve venenum hoc putrilagineum altas radices acqvirit , ſi acetum aut alia acida cardiaca freqventius aſſumantur. Sunt, qvi fonticulos, aut alia procurata ulcuſcula,tanqvam egregium pro-

phy-

phylacticum commendant, qvorum fidem hîc elevare animus non eſt, concedo enim poſſe per has vias humorem excrementitium exſtillare, attamen unico huic remedio non inſiſterem, niſi laudabilis diæta à tempore contagionis, & uſus eorum, qvibus putror arcetur, accedat, ut fuſius tractatum eſt cap. anteced. Purgationes ac V. S. cum in mitioribus malignis pernitioſæ ſint, hîc qvoqve omnino damnantur. Febrium harum ſymptomatis hic occurrendum, ut in aliis hujusmodi affectibus malignis.

Errata.

Pag. Lin.

1. 13. pro præſtandisſ. lege præſtant.
4. 3. p. Lintil, l. Len-
6. 19. p. Pharmacia l. Medicina.
12. 18. p. exhibet l. exhibeat.
20. p. mgais l. mag-
13. 13. p. Ilius l. Illius.
19. 9. p. Bezoardiar, l. Bezoardicor.
ult. p. contra intra indicantes l. contraindic.
36. 16. p. acciderint l. acceſſerint.

Pag. Lin.

37. 13. p. hujusmodi l. animi.
46. 19. dele ira.
51. 10. p. morbus l. bos
54. 9. p. deliqviæ l. qvia
55. 18. p. graviſſimè l. graviſſimi.
57. 2. p. mius l. minus.
72. 5. p. ubicunq; leg. ubiqve.
74. 9. p. ℥ß l. unc. ß.
77. 14. p. ſulphur. l. nitrum,

Cætera prætermiſſa C. L. ipſe benevolè corrigat.

a page